

Peter Hurkkens

Fontys Lerarenopleiding Tilburg

voedselzekerheid (2)

Naar een Japanse la

Door de bevolkingsgroei en de afnemende en verouderende boerenbevolking komt de eigen voedselvoorziening steeds verder in het nauw. Het is de Japanners een lieve duit waard die situatie te verbeteren.

Het landbouwareaal in Japan beslaat 13% van het totale oppervlak. De gemiddelde Japanse boer heeft slechts 1,4 hectare land. Landbouw is alleen mogelijk langs smalle kuststroken, riviervlakten en stroomopwaarts langs de rivieren. Hier past men irrigatie toe in paddy's, en wordt de bulk van rijst en gerst geproduceerd op 40% van het totale landbouwareaal.

De kleinschalige Japanse landbouw staat onder toenemende druk. Ze kampt met een

De Japanse overheid wil de talrijke rijstpaddi's (hier in de prefectuur Mie) ook om ecologische en landschappelijke redenen in stand houden.

Andere gewassen

Vanwege de teruglopende rijstconsumptie schakelen boeren geleidelijk over op andere gewassen. Zo planten sommigen met steun van de overheid soja aan die als basis voor tofu en misosoep dient. Anderen schakelen over op rijstvariëteiten die meer opbrengen, bijvoorbeeld voor het brouwen van sake, de nationale rijstwijn. Dicht bij en in de steden verpachten boeren hun land als volkstuinjes.

Japanse consumenten eten graag dagverse producten waarvan ze de herkomst kennen. Het betreft allerlei soorten vis voor sushi, maar zeker ook groenten. Dit biedt rijstboeren een goede kans te diversifiëren. Zij kiezen net als in Nederland voor kwaliteitsproducten en zetten die direct af op de dichtstbijzijnde supermarkten. Dat vergt een staaltje logistiek van formaat. Zo is er een supermarkt in Osaki (prefectuur Miyagi) die afspraken heeft met 276 lokale boeren om driemaal daags groenten aan te voeren. Samen hebben ze een uitgekiend teeltplan opgesteld om een gegarandeerde aanvoer te waarborgen.

Protectionisme

Vanwege de kleinschaligheid van de landbouw is Japan al decennialang een netto-importeur van landbouwgewassen – de grootste na de Verenigde Staten. De VS zijn tevens een belangrijke handelspartner: 22% van de Amerikaanse export gaat naar Japan. Bulkgoederen als granen voeren daarbij de boventoon, maar ook eindproducten vinden hun weg naar Japan. In 2009 formuleerde Munemitsu Hirano, adviseur van het Japanse ministerie van Landbouw deze afhankelijkheid als volgt: 'Grain imports are indispensable for Japan as we don't have enough arable land to satisfy domestic needs. We also need to diversify supply sources as we are heavily dependent on imports from the U.S.'

De Japanse overheid heeft de eigen rijstboeren lange tijd beschermd met protectionistische maatregelen, waaronder importheffingen tot 700% ten opzichte van de wereldmarktprijs. Volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD) spendeert Japan jaarlijks zo'n 5 miljard yen aan de ondersteuning. Dit is evenveel als het agrarisch BBP. Het land staat echter onder toenemende internationale druk om een vrije landbouwmarkt in te voeren. Sinds 2001 wordt hierover gesproken in de DOHA-ronde, een initiatief van de

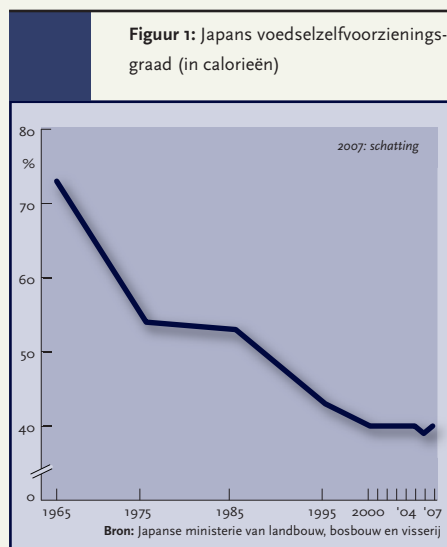
zelfvoorzienende landbouw

verouderende boerenbevolking (60% is ouder dan 65 jaar), die bij lange na niet in staat heel Japan te voeden. Op de langere termijn zal een sterk dalende bevolking die ook veel minder rijst eet – vooral de jongeren – ertoe leiden dat 80% van het rijstareal een andere bestemming moet krijgen.

Jongeren voelen er weinig voor het boerenbedrijf van hun ouders over te nemen. Het is lichamelijk zwaar werk en brengt te weinig op, en de stad met zijn voorzieningen, hogere levensstandaard en betere inkomens lonkt. Steeds meer boerderijen komen leeg te staan en verkommeren.

Toch wordt de rijstteelt nog steeds zwaar gesubsidieerd door de overheid. Dit heeft niet alleen economische en politieke redenen, maar steeds meer ook ecologische. Japan is een land van bergen; de paddi's vangen het regenwater op en remmen zo de erosie af. Daarbij wordt ook het verweringsmateriaal uit de bergen opgevangen. Dit slib zorgt elk jaar voor nieuwe aanvoer van voedingsstoffen op de paddi's. Verder wil de overheid het

landschappelijk unieke karakter bewaren. Ook functioneren paddi's als een belangrijke waterbron voor de stedelijke bevolking; ze waarborgen een constante aanvoer.

Japanse rijstboeren rondom steden kiezen steeds meer voor kwaliteitsproducten die ze direct afzetten bij de lokale supermarkten. Stedelingen eten graag dagverse producten waarvan ze de herkomst kennen.

bouwpolitiek die de partij voorstaat. De DPJ stelde een garantiestelsel voor waarbij de boer altijd het verschil tussen de hogere productiekosten en de marktprijs vergoed krijgt. Groot nadeel is echter dat hoge importtarieven zo noodzakelijk blijven en de stimulans tot schaalvergroting uitblijft. Het kan er zelfs toe leiden dat boeren hun land niet meer verpachten aan de grotere, efficiënter werkende bedrijven, waardoor de subsidie-stromen weer groter worden. Hoe zal de regering zich met deze handelwijze staande houden in de Wereldhandelsorganisatie (WTO)?

Straling

Het noordoosten van Japan is goed voor een vijfde van de totale binnenlandse rijstproductie. De tsunami die afgelopen maart de kust trof, heeft geen grote gevolgen gehad voor de rijstproductie omdat het oogstseizoen nog niet begonnen was en alleen de kuststrook getroffen werd. De meeste productiegebieden liggen hoger in het achterland.

Maar de radioactieve straling door de zwaarbeschadigde kerncentrales bij Fukushima is wél een groot probleem. In rijst uit het district Onami, 60 kilometer van de centrales, zijn grote concentraties van het radioactieve element cesium aangetroffen. De regering heeft de verkoop van rijst uit 154 boerenbedrijven in de regio inmiddels verboden. Ondertussen heeft een internationaal onderzoeksteam in 47 Japanse regio's de cesiumconcentratie in de bodem en het gras gemeten. Dichtbij de centrales waren de concentraties acht keer hoger dan de veiligheidslimiet. De onderzoekers verklaarden de besmette grond dan ook ongeschikt voor landbouw en adviseert de overheid het onderzoek uit te breiden. Japanners kunnen hun eigen rijst dus niet meer vertrouwen. En dat is het ergste dat ze kan overkomen! •

Bronnen

- Auteur 2007. Focus op Japan. *Landbouw en techniek*, 19, november 2007.
- www.eastasiaforum.org/2010/03/10/ensuring-japans-food-security-through-free-trade-not-tariffs/
- The Economist, 27 feb. 2007
- De Volkskrant 30 sept. 2011
- www.eastasiaforum.org
- www.stat.go.jp
- www.tokyofoundation.org/en/articles/2008/the-perilous-decline-of-japanese-agriculture-1
- www.japanfocus.org/-Yukie-YOSHIKAWA/3379

Wereldvoedselorganisatie (FAO) om wereldwijd handelsbarrières op te heffen en een vrije markt te creëren. De Japanse overheid blijft echter pleiten voor een uitzonderingspositie. Binnenlands haalt zij met subsidie-maatregelen boeren over tot schaalvergroting om de sector concurrerend te maken. De enorme versnippering van de landbouwgronden is daarbij een behoorlijke sta-in-de-weg.

De Japanse bevolking is sterk vóór het veiligstellen van de eigen voedselproductie. Om de afhankelijkheid van buitenlandse importen te verminderen en de aanvoer van landbouwproducten te garanderen, kopen Japanse bedrijven steeds meer landbouwgrond buiten Japan op. Het ministerie van Landbouw vindt dat nationale banken over de brug moeten komen met leningen om

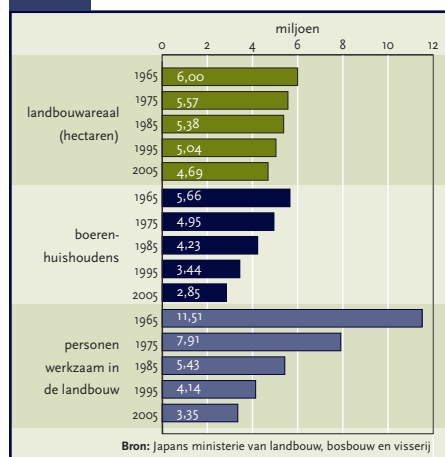
grond in Latijns-Amerika, Centraal Azië en Oost-Europa te kopen of te pachten. Verder overweegt Japan om buitenlands kapitaal aan te trekken voor de opbouw van infrastructuur en opslagfaciliteiten ter plekke. De hele productieketen moet onder te brengen zijn bij Japanse verzekeraars om de risico's voor investeerders te minimaliseren.

Politieke steun

De traditionele landbouw heeft altijd kunnen rekenen op politieke steun van de Liberaal-Democratische Partij (LDP), die samen met het ministerie van Landbouw fervente voorstander is van protectionisme. De boerenstand vormde altijd haar natuurlijke achterban. Verder is het electorale systeem zo opgezet dat inwoners uit rurale gebieden relatief oververtegenwoordigd zijn. Daarin begint nu verandering te komen. Het aantal boeren is sterk gedaald (figuur 2), waardoor de agrarische machtsbasis versmalt. Verder is het kiesstelsel in 1944 hervormd en de oververtegenwoordiging van het platteland vermindert. Dit werd zichtbaar bij de verkiezingen in 2009 waar de oppositionele Democratic Party of Japan (DPJ) de overwinning haalde.

Dit was deels het gevolg van de land-

Figuur 2: Landbouwareaal en mensen werkzaam in de landbouw

In 47 regio's in Noordoost-Japan is de radioactief besmette bodem ongeschikt voor landbouw